

Kuranda geçen “salat” kavramını incelediğim yazılarıma devam ediyorum. Tüm sonuçları, ilgili ayetlerin geçtiği yazıları linklediğim “salat inceleme tablosu”ndan takip edebilirsiniz.

Bu yazıda, 9. Sure olan Tevbe Suresi’nde geçen “salat” ve salatı anlamamıza yaradığını düşündüğüm diğer bazı ayetleri incelemeye çalışacağım.

Tevbe Suresi’ni baştan sonra okuduğumuzda aslında tek bir konudan bahsedildiğini görüyoruz: “Müşrik” olarak adlandırılan bir grupta bir savaş/mücadele/karşıkoşu/seferberlik aşamasına gelinmiş, ve bu açıkça deklare edilmiş. Neye karşı sefere çıkıldığını sanırım 9:34 özetliyor:

Ey iman edenler! Doğrusu, ahabâr ve ruhbân kimselerin çoğu, insanların mallarını haksız şekilde yerler. İnsanları Allah’ın yolundan çevirirler. Altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar var ya işte onları can yakıcı bir azaptan haberdar et. (Meselenin özünü kaçırmamak ve yazıyı uzatmamak adına çevirisinde kavramları “ahbâr ve “ruhbân” olarak bırakmayı tercih eden Erhan Aktaş mealini tercih ettim.)

Tevbe Suresi boyunca en geniş tabiri ile iyilerin kötülere karşı başlattıkları bir sefer halini görüyoruz. Ne var ki iyilerdenmiş gibi gözükp iş somut eylemler yapmaya varınca ikiyüzlülükleri ifşa olan ve iyi imiş gibi gözükp binayı içeriden yıkmaya çalışan gizli/örtülü kötüler sure boyunca görmekteyiz.

Tarihi arka planı bilmeden sureyi anlayamayız diyenlere rağmen, surenin satır aralarını dikkatli okursak geleneksel kanılarla ayetlerin uyuşmadığını gördüm. Örneğin” puta tapan, derdi putlarını korumak olan Mekkeli müşrik” yaklaşımı şu ayet ile uyuşmuyor:

9-18 Allah’ın mescitlerini sadece Allah’a ve ahiret gününe iman eden, namazı kılan, zekatı veren ve Allah’tan başkasından korkmayanlar imar eder. İşte onların doğru yolda olanlardan olmaları ümit edilir.

Ayette geçen “mescit imar etmek” (ömür-umre kelimeleri aynı kökten geliyor) ilginç bir şekilde “müşrik” olarak adlandırılan grubun da yapmaya çalıştığı şey. Puta tapan, derdi put olan Mekkeli müşrikler neden mescit imar etmeye çalışsın?

Mescit kelimesi “salat” ile doğrudan ilişkili bir kavram ve “secde edilen yer” demek. Kuran boyunca “salat edilen yer, salatgah, salatevi” anlamında kavramlaşmış bir kullanım yok; bu görev hakim anlayışta “mescit” kavramına yüklenmiş. Oysa geleneksel anlayışta mescide “namaz kılmaya/ibadet etmeye” gidilir. Spesifik olarak secde etmeye gidilmez. Özellikle “secde” kökünü içeren bir kavramın seçilmesinin işaret ettiği başka bir şey olmalı. “Basımevi” dediğiniz zaman içeride “baskı” işinin yapıldığını vurgularsınız. “Kıraathane” dediğiniz zaman içeride kıraat yani okuma yapılmasını beklersiniz. Kıyam-rüku-secde-oturuş-kıraat gibi ritüllerin bütünün eğer salat deniliyorsa Kuranda bir de “salat evi” veya benzeri bir kavram olmalıydı; yok. Tıpkı “kıraathane” yazan binanın içinde artık kitap okunmadığı gibi acaba “mescit” kavramı da zamanla anlam değişmesine uğramış olabilir mi? Burada cevabı müşriklerin neden mescit imar etmeye çalıştıklarını düşünerek bulacağız.

Araf Suresi’nde geçen “mescit” kavramının kullanımını Arapça orijinal metinden iyi irdelerseniz işin iyiden iyiye değiştiğini göreceksiniz. Çevirilerin ezici çoğunluğu maalesef orijinal metne bağlı kalmayıp yorumlayarak çevirmişler.

7: 28-29-30-31 Herhangi bir kötü şey işledikleri zaman, “Atalarımızı böyle yapar bulduk; ALLAH da bize öyle emretti,” derler. De ki: “ALLAH kötü bir şeyi emretmez. ALLAH hakkında nasıl olur da bilmediklerinizi söylersiniz?” De ki: “Rabbim, adalet ile emreder. Her mescidin YANINDA (İNDİNDE) YÜZÜNÜZÜ ALLAH’A YÖNELTİN (AKİMU VECHEKE) , dini O’na has kılarak O’na dua edin. O sizi ilk olarak yarattığı gibi, o model üzere O’na döneceksiniz.” Halkın bir bölümünü doğru yola sevketmiştir, bir bölümüyse sapıklığı haketti. Zanneder misiniz Allah’ı bırakıp da Şeytanları dost edinenler doğru yolu bulmuşlardır? -Ey Ademoğulları, HER MESCİD YANINDA (İNDİNDE) ZİYNETLERİNİZİ ALIN; YİYİN, İÇİN FAKAT İSRAF ETMEYİN. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.

Bu ayet grubunda Arapça orijinal metne dikkatlice bakarsak geleneksel olarak kanıksanmış anlayıştan oldukça farklı yerlere düşen kullanımlar mevcut.

1-Salat bağlamında gördüğümüz ve “namazı dosdoğru kılmak” olarak çevirilen “akimu salat” ifadesini bu sefer “akimu vecheke” olarak görüyoruz. Birebir Türkçesi “yüzünü/benliğini doğrult/ayakta tut” Kimse bu ayeti “yüzünü dosdoğru kıl” diye çevirmiyor. Bu sefer de “namazda yüzünü kibleye dön” olarak zorlama bir anlam veriliyor. Dilbilimsel olarak bunun

böyle olduğunu iddia etmek sanırım çok zor.

2- “HER MESCİDİN İNDİNDE YÜZÜNÜ AYAKTA TUT” ifadesi ilginç. Burada “indinde” olarak yazdığım kavram (A-N-D) “bir mekana veya inanca olan yakınlık” için kullanılıyor. Yani mescidin içinde olma durumu yok. En doğru literal çeviri “her mescidin yanında”. Oysa çevirilerde bu gerçek es geçilmiş.

3- MESCİDİN İNDİNDE “YİYİN, İÇİN” denildiğini fark ettiniz mi? 7: 28-29-30-31 ayetlerini arka arkaya okuduğumuzda konunun hep birbiri ile ilişkili olduğunu görüyoruz. Yani önceki ayette başka bir şey anlatıp durup durukken “yiyin için israf etmeyin” diyor değil; evet mescit indinde yenilip içiliyor, burada “yeme-içmeden” kastedilenin bir mecaz olduğu çok açık.

Bir ayet daha:

19:25-26 Hurma ağacını, kendine doğru silkele ki, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün. “YE, İÇ. Gözün aydın olsun. BEŞERDEN birini görürsen, ben rahmet sahibi Rahmân olan Allah’a, SAVM (ORUÇ) adadım. Kesinlikle bugün (EL-YEVM) insan cinsinden biriyle konuşmayacağım.” de.

Kuran bize Meryem’in karnını nasıl doyurduğunu anlatmıyor. Çok belli ki burada da “hurma” ile sembolize edilen evrensel bir kavram var; fakat maalesef çeviriler bunu irdelemekten çok uzakta. Aynı ayet içinde geçen “beşer” ve “insan” kelimelerinin ikisini de Allah’a kelime öğretircesine dikkatsizce “insan” diye çevirenlere “hurma burada sembol” demek “düz dünyacı” gibi algılanmama sebep olabilir. (ASLINDA İKİNCİ KELİME İNSAN DEĞİL İNSİYYAN)

Fekulî veşrabî vekarrî ‘aynâ(en)(s) fe-immâ terayinne MİNE-LBEŞERİ ehaden fekûlî innî nezertu lirrahmâni savmen felen ukellime-lyevme İNSİYYÂ(N)

Birkaç örnek görelim, lütfen bu çevirmenler ulaşırsanız bariz iki farklı kelimeyi neden aynı çevirdiklerini sorun:

“Ye, iç ve gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görürsen, ‘Ben Rahman için oruç tutmaya karar verdim. Bugün hiç bir insanla konuşmayacağım’ de.” (EDİP YÜKSEL)

Ye iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini görecektir olursan ‘Ben Rahman için oruç adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım’ de.” (DİYANET İŞLERİ ESKİ MEAL)

Ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen: Ben Rahman için (susma) oruc(u) adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım” de.” (SÜLEYMAN ATEŞ)

So eat and drink and be consoled. And if thou meetest any mortal, say: Lo! I have vowed a fast unto the Beneficent, and may not speak this day to any mortal. (M.PICKTHALL)

Toparlayacak olursam, Kuran sürekli “sembolik/üst” kavramlar kullanarak bize sesleniyor. Arapça orijinal metne “inanışlardan, anlatılardan” arınarak dilbilimsel olarak yaklaşırsanız bunu açık bir şekilde gözlemliyorsunuz. Siz de deneyin, aynı noktaları tespit edeceksiniz. Kuranın “mescit” olarak bize verdiği kavram ise bir “ibadethane” binası değil. “Cevabı müşriklerin neden mescit imar etmeye çalıştıklarını düşünerek bulacağız.” demiştim. İsterseniz öncesinde zihni bir hazırlık yapalım, şartlanmışlıklarımızdan arınabilmek için bir okuma molası verelim:

Hayali bir ülke kuralım zihnimizde. Hikaye bu ya, bu ülkede yaşayan herkes son derece sağlıklıymış. Sağlıklarını kazanabilmek için her gün avuç avuç ilaç kullanan bir halkmış bu. Bunun sebebi ise bir ilaç ŞİRKETİ’ymiş. O ülkenin gıda yönetimi, doktorları, bilim adamları ve halk, hepsi birden bu ŞİRKET’e bilerek veya bilmeyerek hizmet ediyorlarmış. Öyle bir düzen kurmuş ki bu ŞİRKET, kimsenin ŞİRKET’i suçlu bulmak aklına bile gelmiyormuş, onlara göre bir şekilde bozulan sağlıklarına en büyük desteği ŞİRKET veriyormuş. Örneğin aslında ŞİRKET’in emrinde çalışan bir firma “yapay elma” diye bir şey çıkarıyormuş, insanlar kuyruklara girerek yerken insana haz veren bu tuhaf yiyecekten kilolarca alıp tüketiyorlarmış. Mesela yine ŞİRKET’in emrine çalışan bir grup gıda yöneticisi “şu besini yemeyin” diyormuş, anında herkes bırakıyormuş aslında sağlıklarına son derece faydalı olan o yiyeceği.

Şimdi bu hayali ülkede durumun farkına varmaya başlayan bir grup insan olduğunu düşünelim. Bu insanlar bir araya gelerek önce oturup sağlık kitapları çalışıyorlar. Vücudun yapısı, hangi besinlere ne kadar ihtiyaç var hepsini çalışıp öğreniyorlar. Kendilerine sunulan alternatif gıdaların içeriklerini de çalışıp zararlarını ispat ediyorlar.

Artık eminler, ortada inanılması güç bir gerçek var; büyük bir oyunun içerisinde, tüm beslenme programları doğanın kendilerine verdiği vücut mekanizmasına ters. Doğal olarak da vücut buna isyan ediyor. Türlü türlü hastalıklar baş gösteriyor. Şirket de bu yolla herkese ilaç satarak varlığını büyütüyor.

Şimdi bu insanlar ne yapacak? Bu gerçekleri etraflarına anlatmaya başlayacaklar. Doğruları anlattıkça daha çok insan gerçekleri öğrenecek ve şirketin düzeni bozulacak ve mutlu sonla bitecek. Ama hikaye bu ya işte işler bu kadar kolay değil.

Çünkü şirket zaten önceden her şeyi hesaplamış. Bir kere insanların gözünü öyle bir boyamış ki aksine inandırmak çok zor. Yalana kolay kanmışlar ama doğru işlerine gelmemiş. Bazılarının inandırılmışlıktan, bazılarının çıkarı olduğundan. Çünkü tüm düzen şirketin istediği beslenme düzenine göre kurulmuş, kanıksanmış. Hatta şirket duruma uyanacak olanları da hesap edip bazı “alternatif sağlıklı beslenme kulüpleri” bile kurmuş ki, işe azıcık uyanacak olanlar bu kulüplere dahil olsun, orada oyalanadursunlar, itiraz etme güdülerini tatmin olsun.

Öte yandan, gerçekleri fark edip iş anlatmaya gelince, işler değişmeye başlamış. Oturup sağlık kitabı okuma, mevcut düzendeki yanlışları bulma kısmı güzelmiş ama iş bir şeyler yapmaya gelince zorlaşmaya başlamış. Doğruları söylemek zordur; dokuz köyden kovulabilirsiniz, rahatınız kaçır. Öyle de olmuş, önce doğruları fark edenler bir dernek kurmuşlar güç zahmet ancak bir dernek kurup artık iş ciddiye binince bazılarının rahatı kaçmış, korkmuş, uğraşmak istememiş, ticaretinden olmak istemeyenler çıkmış. Hatta derneği karalayanlar çıkmış, tüm çalıştıklarını reddedenler çıkmış. Bu arada onlardan gözükep zarar verenler türemiş, başka dernek kuracağız biz diyenler olmuş.

Yani iyiler ile kötüler arasında o hep bilindik kavga sürmüş gitmiş...

Hikayemizin gerisini sizin hayal gücünüze bırakıyorum. Zihni hazırlık için böyle bir hikayeye yer vermemin sebebi; Kuran'ı niçin okuduğunu, okumakta olan insanların çoğunun maalesef düşünmüyor olması.

Mesela siz yukarıdaki hikâyede tasvir etmeye çalıştığım bir durumun içerisinde olsa idiniz, aklınıza (eğer Kuran okuyor iseniz) Kuran'dan bir çözüm aramak gelir miydi? Düşünün, küçüklüğünüzden beri ananız babanız amcanız dayınız herkes zararlı gıdaları normal sanarak tüketiyor, hepsi avuç avuç ilaç içiyor ama akıllarına suçu yedikleri gıdalarda aramak gelmiyor. Tek önemsedikleri “yediğimiz gıdalarda domuz ürünü var mı, yoksa caizdir” fetvaları. Yani sağlıklarını yerle bir eden bir durumda Kuran onlara sadece “içinde domuz ürünü yoksa yiyebilirsin” diyor öyle mi? “Canım ne ilgisi var bunun şimdi Kuran ile her şeyi de Kuranda mı bulacağız” diyenlerden iseniz diyecek sözüm yok.

Ben Tevbe Suresi dahil tüm Kuranı bu çözümü aramak adına okuyorum. Çünkü Kitap daha okumaya başlarken bana bu buyruğu veriyor. Yaşadığım çağın sorunlarını fark etmek Kitab'ın bana yüklediği bir ödev, Kitap “sen fark et, ben sana işaretleri de verdim, çözüm yolları da bende” diyor daha ilk satırları okurken. “Din bizi iyi insan yapmak için vardır” deyip de “iyi insan olmayı” “aman o alanı karıştırma” şeklinde fiiliyata dökenler, işte TEVBE Suresi tam da onları anlatıyor: SİZİN KURDUĞUNUZ MESCİTLER GEÇERSİZDİR!

Tevbe Suresi boyunca işte bu iyi ile kötünün mücadelesinde ortaya çıkan kötü niyetli mescit kurucuları ayırt etmekte kullanabileceğimiz buyrukları buluyoruz, tabi böyle bir derdiniz var ise. Yoksa 1400 küsur sene önce Mekkeli müşriklerle şu şu savaş olmuş onu anlatıyor der, o noktadan bir adım ileriye gidemezsiniz.

Yazının ikinci bölümünde konuya devam edeceğim.